

KYSELYRAPORTTI

3/2023

2023

Ajatuspaja Toivon kyselyraportti 3/2023: Taktinen äänestämisen

Julkaistu perjantaina 21.4.2023

Toiminnanjohtaja, VTM Sini Ruohonen ja tutkimuspäällikkö, FM Antti Vesala

KYSELY: TAKTISTA ÄÄNESTÄMISTÄ SELVÄSTI ENEMMÄN SDP:SSÄ KUIN MUISSA EDUSKUNTAPUOLUEISSA

Johdanto

Maaliskuun lopussa yltyi keskustelu taktisesta äänestämisestä eduskuntavaaleissa. Poliitiikan kommentaattorit ja tutkijat arvioivat, että taktinen äänestämisen lisääntyisi, koska vaaliasetelmaksi oli gallupien perusteella muodostunut yhä tiukempi kisa kolmen suurimman puolueen kesken.¹ Taktisella äänestämisen tarkoitettiin julkisessa keskustelussa sitä, että äänestysvalinnan perusteena ei ole tietyn puolueen tai ehdokkaan poliittisen linjan kannattaminen, vaan vastustajien vallankäytön minimointi.²

Taktisen äänestämisen taustalla blokkiajattelun vahvistuminen

Ensinnäkin blokkiasetelma vahvistui kahden edellisen hallituskauden aikana. Siinä missä Juha Sipilän ”triohallitukseen” kuului keskustan lisäksi perussuomalaiset ja kokoomus, vuoden 2019 vaalien jälkeen muodostui uudelle kaudelle vastavoimaksi vasemmistolainen hallitus. Viiden puolueen hallituksessa istui toki myös porvaripuolueet keskusta ja RKP, mutta SDP:n johdolla hallitus oli kuitenkin vasemmisto-oikeisto-akselilla selvästi vasemmalla.

Blokkiasetelmasta puhuttaessa vertailua tehdään usein Ruotsiin, jossa on jo pitkään monipuoluejärjestelmästä huolimatta ollut tiedossa, millaiset hallitusvaihtoehdot ovat vaalien jälkeen. Suomessa on joissakin keskusteluissa pidetty ongelmallisena sitä, että mitkä tahansa hallituspohjat ovat vaalien jälkeen mahdollisia ja ”äänestäjien kuluttajansuojan” on kerrottu olevan tästä näkökulmasta heikko.

Toisaalta samaan aikaan suomalaiset kertoivat haluavansa puolueiden pystyvän asiapohjaisesti yhteistyöhön toistensa kanssa. Tämä selvisi mm. Ajatuspaja Toivon kyselyssä tammikuussa 2023: Kaikista vastaajista 77 prosenttia on vähintään jokseenkin samaa mieltä esitetystä väitteestä ”Mielestäni on tärkeää, että puolueet ovat valmiita asiapohjalta keskustelemaan hallitukseen osallistumisesta eivätkä sulje etukäteen pois mahdollisia yhteistyön suuntia.”³

¹ <https://yle.fi/a/74-20024420>

² Ks. esim. <https://yle.fi/a/74-20025111>

³ <https://toivoajatuspaja.fi/kyselyraportti-1-2023/>

Blokkiasetelman lisäksi kevään 2023 uutena ilmiönä pidettiin sitä, että useammat puolueet kieltäytyivät täysin tai lähes täysin yhteistyöstä toisten puolueiden kanssa ennen vaaleja. Esimerkiksi SDP, vasemmistoliitto ja vihreät ilmoittivat jo tammikuussa, etteivät ne ole valmiit hallitusyhteistyöhön perussuomalaisten kanssa. Kimmo Grönlundin mukaan blokkijärjestelmä edellyttäisi kuitenkin sitä, että puolueet ilmoittaisivat esteiden sijaan sen, mitkä puolueet samaan hallitukseen mieluiten kelpaisivat.⁴

Kysely taktisen äänestämistä kevään 2023 eduskuntavaaleissa

Tässä selvityksessä tarkastellaan kyselytutkimuksen perusteella, kuinka paljon taktista äänestämistä oli eri puolueiden kannattajien joukossa ja eri ikäryhmissä. Kantar TNS:n kyselyyn kerättiin yli 2500 vastaaja ja se toteutettiin huhtikuun toisella viikolla. Tarkemmat tiedot kyselyn toteutuksesta tämän raportin lopussa.

Vastaajilta tiedusteltiin, äänestivätkö he puoluetta, joka vastasi ensisijaisesti omia näkemyksiä vai valitsivatko he toissijaisen puolueen pyrkimyksenä vaikuttaa hallituspohjaan joko tiettyä pohjaa edistäen tai tiettyä pohjaa estäen. Vastausvaihtoehtona oli myös toissijaisen puolueen äänestäminen muusta syystä.

Raportissamme käydään vastauksia läpi kokonaisuudessaan sekä taustamuuttujien, kuten vastaajien vasemmisto-oikeisto-jakolinjan, puoluevalinnan ja ikäjakauman valossa.

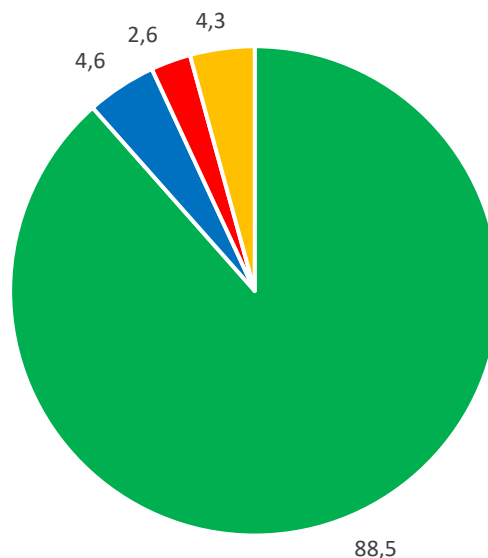
⁴ <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/39c2de8f-85c6-4d27-bfcd-4d8039c69666>

Yli 10 % vastaajista kertoi äänestäneensä muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoaan

Tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten näkemyksiä eduskuntavaaleista. Kysymyksenasettelussa pyydettiin vastaajaa valitsemaan omaa äänestyskäyttäytymistä parhaiten kuvaava vaihtoehto seuraavan diagrammin yhteydessä näkyvistä vaihtoehtoista. Osuudet ovat kantansa kertoneista, eli joukossa ei ole mukana vastaajia, jotka kertoivat jättäneensä kokonaan äänestämättä eikä heitä, jotka eivät halunneet tai osanneet vastata kysymykseen.

Vastaajista 88,5 % kertoi äänestäneensä sitä puoluetta, jonka ehdotukset vastasivat parhaiten vastaajan omia näkemyksiä. Hallituspohjan muodostamisen perusteella äänensä muulle kuin ensisijaiselle vaihtoehdolleen kertoi antaneen yhteensä 7,3 % vastaajista⁵. Kantansa kertoneista 4,3 % kertoi äänestäneensä muuta kuin ensisijaista vaihtoehtoaan muusta syystä kuin hallituspohjaan vaikuttamisen perusteella.

Kantansa kertoneista %,
kaikki vastaajat

- Äänestin sitä puoluetta, jonka ehdotukset vastasivat parhaiten omia näkemyksiäni.
- Äänestin muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoaani, jotta edistäisin haluamaani hallituspohjaa
- Äänestin muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoaani, jotta voisin auttaa torjumaan vastustamani hallituspohjan
- Äänestin muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoaani, muusta kuin edellä mainituista syistä

⁵ Desimaalin ero kuviossa näkyviin summiin tulee pyöristyksestä.

SDP:n äänestäjäkunnassa selvästi enemmän taktisesti äänestäneitä kuin muilla eduskuntapuolueilla

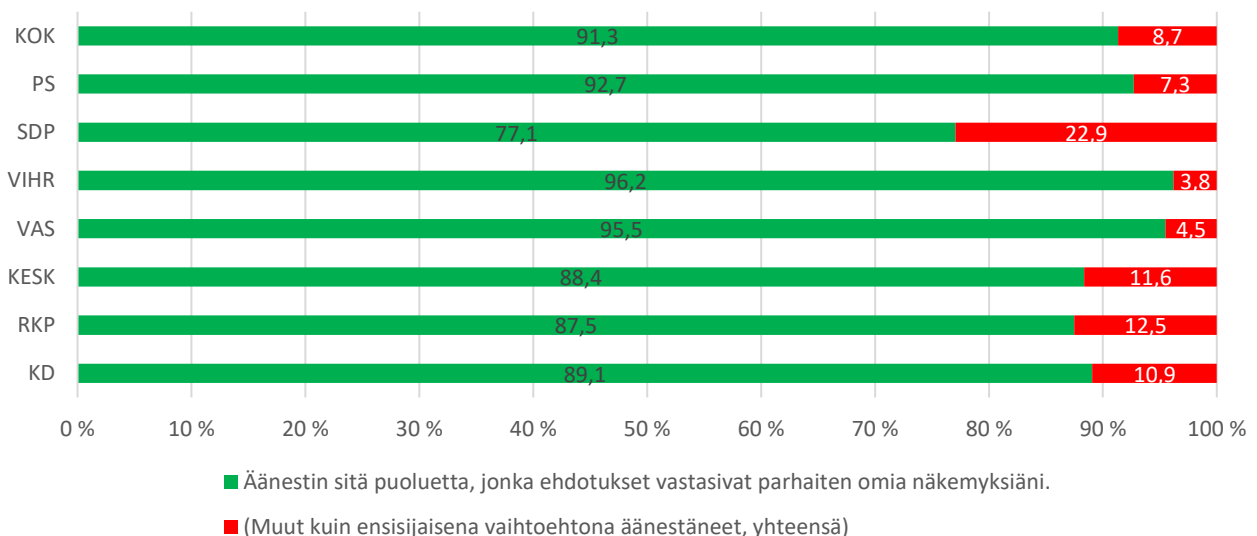
Kyselyn taustatiedoissa on normaalisti kysytty puoluekannatusta muotoilulla ”minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta äänestäisit, jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt”. Tässä kyselyssä puoluekannatus oli selvitetty muotoilulla ”minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta äänestit juuri pidetyissä eduskuntavaaleissa”. Tällä tavalla kysymällä tavoiteltiin vastausten mahdollisimman täsmällistä kohdentumista nimenomaan todelliseen, toteutuneeseen äänestyskäyttäytymiseen yleisen puoluekannatuksen sijaan.

Vastauksissa näkyy hyvin selvä ero SDP:n ja muiden puolueiden kannattajien välillä. Tuloksia arvioidessa on otettava huomioon, että kun kyse yksittäisen puolueen kohdalla on osaotoksesta, myös virhemarginaali kasvaa. Tästäkin huolimatta SDP:n ero muihin puolueisiin on katsottava merkittäväksi. Useampia paikkoja saaneiden puolueiden äänestäjäkunnissa erottuu neljä hieman erilaista profiilia. Muuta kuin ensisijaista vaihtoehtoon äänestänyttä kutsutaan tässä yhteydessä ”taktikoijaksi”.

- Perussuomalaisten ja kokoomuksen äänestäjäkunnat (7,3–8,7 % taktikoijia)
- Keskustan, RKP:n ja kristillisdemokraattien äänestäjäkunnat (10,9–12,5 % taktikoijia)
- Vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjäkunnat (3,8–4,5 % taktikoijia)
- SDP:n äänestäjäkunta (22,9 % taktikoijia).

Niistä vastaajista, jotka kertoivat äänestäneensä SDP:tä, lähes joka neljäs ilmoittaa äänestäneensä puoluetta joko hallituspohjaan vaikuttaakseen tai muusta sellaisesta syystä, joka ei liity puolueen ehdotusten vastaavuuteen vastaajan omien näkemysten kanssa. Viimeksi mainittuun luokitukseen voivat mennä esimerkiksi imago- tai henkilökysymyksiin liittyvät syyt.

Puolueiden äänestäjistä %, puoluetta ensisijaisena vaihtoehtona äänestäneiden ja sitä muista syistä (esim. hallituspohjaan vaikuttamisen perusteella) äänestäneiden osuudet

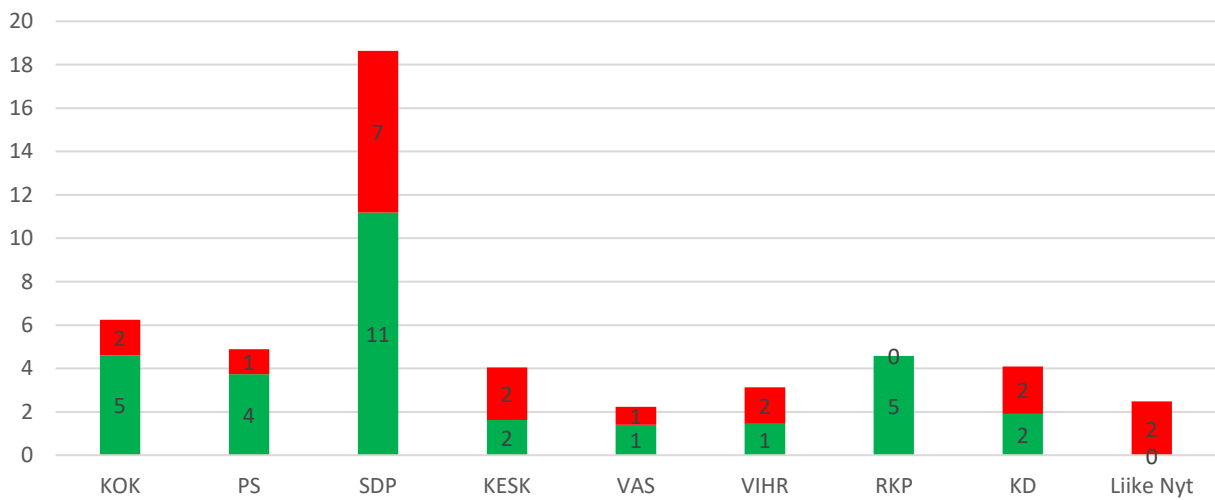

Huomio kiinnittyy SDP:n äänestäjäjoukon huomattavan korkean taktikoijaosuuden lisäksi vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjäkuntien huomattavan matalaan taktikoijien osuuteen. Näiden lukujen valossa näyttää melko selvästi siltä, että SDP on onnistunut houkuttelemaan itselleen eduskuntavaaleissa lisäkannatusta nimenomaan vasemmistoliiton ja vihreiden kustannuksella.

Seuraavaksi tarkastellaan sitä vastaajien joukkoa, joka kertoi äänestäneensä muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoaan tietynlaisen hallituspohjan saamiseksi tai estämiseksi, joita oli kantansa kertoneista vastaajista kaikkiaan 7,3 prosenttia. Myös tässä selvimmin juuri hallituspohjatakointiin rajaavassa tarkastelussa SDP erottuu muista aivan omille kymmenluvuilleen.

SDP:tä on tulosten perusteella äänestänyt nimenomaan hallituspohjaan vaikuttaakseen lähes joka viides sitä äänestäneistä. Kiinnostavaa onkin seurata, miten SDP:n ja toisaalta vihreiden ja vasemmistoliiton kannatukset jatkossa kehittyvät, kun tämä syy (hallituspohjaan vaikuttaminen) SDP:n kannattamiselle on ainakin joksikin aikaa poistunut päiväjärjestyksestä aiemmin vihreitä ja vasemmistoliittoa kannattaneilta.

Jonkin hallituspohjan edistämiseksi tai torjumiseksi "taktisesti" muuta kuin ensisijaista vaihtoehtoaan äänestäneet, puoluekannan mukaan

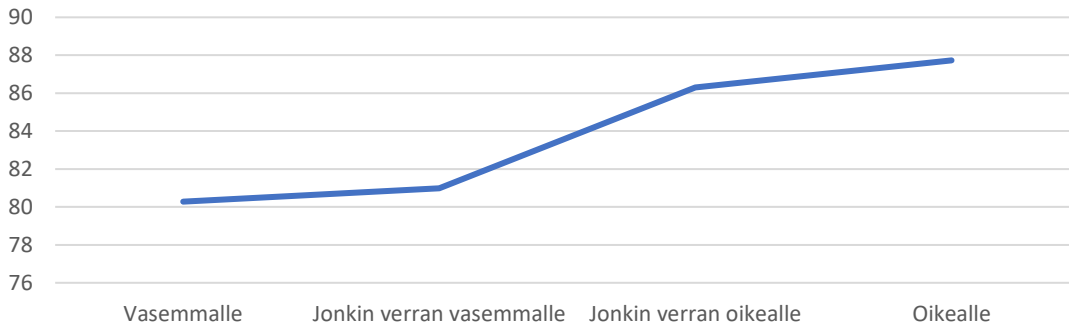
- Äänestettiin muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoaan, jotta voisin auttaa torjumaan vastustamani hallituspohjan
- Äänestettiin muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoaan, jotta edistäisin haluamaani hallituspohjaa

Vasemmiston kannattajissa enemmän pyrkimystä vaikuttaa taktisella äänestämällä hallituspohjaan

Tässä tarkastellaan taktista äänestämistä koskien vastaajien taustamuuttujista poliittinen asemituminen vasemmisto-oikeisto-akselille. Tarkastelussa on vastaajien joukko, joka valitsi muun kuin ensisijaisen puolueen vaikuttaakseen hallituskokoonpanoon, joita oli 7,3 % kaikista vastaajista.

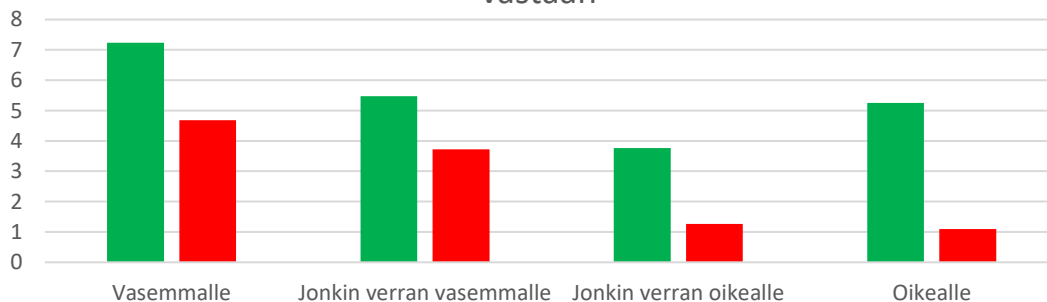
Taktista äänestämistä oli enemmän vasemmiston kuin oikeiston kannattajien joukossa. Mitä enemmän vasemmalle vastaaja oman poliittisen kantansa määritteli, sitä todennäköisemmin äänestyspäätöstä ohjasi pyrkimys estää tietynlaisen hallituspohjan syntyminen. Oikealle itsensä määritelleet taktisen äänestämisen vastaajat sen sijaan pyrkivät selvästi vasemmistolaisia enemmän vaikuttamaan tietynlaisen hallituspohjan edistämiseen.

"Äänestin sitä puoluetta, jonka ehdotukset vastasivat parhaiten omia näkemyksiäni", osuus vasemmisto-oikeistojaon mukaan

Oikealla puolella poliittista kenttää "taktisella" äänestämällä voi tämän perusteella sanoa tavoitellun erityisesti oikeistopuolueiden varaan rakentuvan hallituksen muodostumista (ja vain vähäisessä määrin nimenomaan sitä, että vasemmistojohdosta hallitusta ei tulisi).

Hallituspohjasta taktisesti äänestäneet, oikeisto-vasemmistojon mukaan, jonkin pohjan puolesta ja vastaan

■ Äänestin muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoani, jotta edistäisin haluamaani hallituspohjaa

■ Äänestin muuta puoluetta kuin ensisijaista vaihtoehtoani, jotta voisin auttaa torjumaan vastustamani hallituspohjan

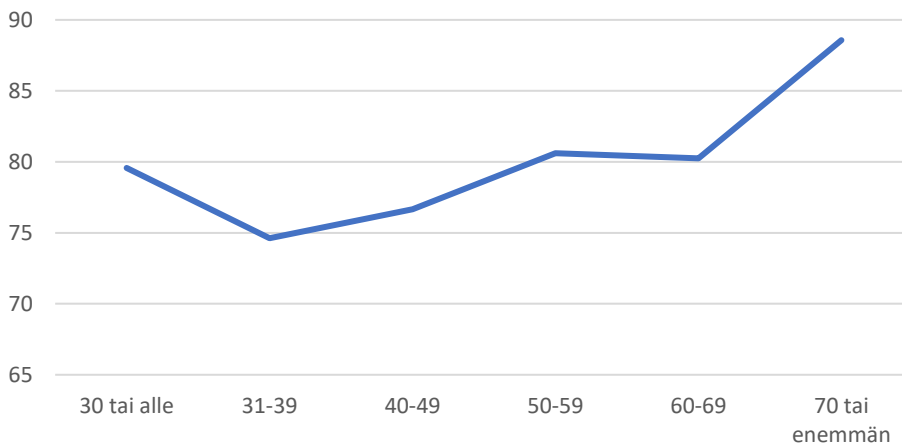
Toisaalta vasemmalla puolella kenttää on äänestetty sekä vasemmistojohtoisen hallituksen puolesta että oikeistajohtoista hallitusta vastaan. SDP pyrki kampanja-avauksessaan⁶ ja muussa vaalienalusviestinnässä erityisesti rakentamaan tällaista asetelmaa, jossa nimenomaan SDP:n äänestäminen on tapa torjua ”sinimustaksi” leimattu oikeistolainen hallituspohja. Sekä puoluejaottelussa että vasemmisto-oikeistajaottelussa tämän kyselyn tulokset viittaavat siihen, että lanseerauksella kyllä oli aivan selvää vaikutusta.

Vaalien lähellä alkoi näkyä alueellisiin kannatuskyselyihin perustuvia ”ennusteita”⁷, joiden mukaan suurimmaksi puolueeksi paikkamäärällä mitaten olisi ollut nousemassa perussuomalaiset. SDP:n suorittama taktisen äänestämisen lanseeraaminen mahdollisesti alkoi näiden väitteiden seurauksena jossain määrin toimia myös kokoomuksen eduksi, kun jotkut äänestäjät päätyivät äänestämään gallupeita pitkään johtanutta kokoomusta estääkseen perussuomalaisten nousun pääministeripuolueeksi. Aiemmin tänä vuonna julkaistujen tutkimusten⁸ perusteella voidaan arvioida, että tällaista seikkaa äänestyspäätöksensä perusteena pitävien määrä ei ole ainakaan täysin merkityksetön.

lökkäiden joukossa vähemmän taktikointia

Vastaajien ikäjakauman tarkastelu osoittaa, että taktista äänestämistä harjoitettiin selvästi vähemmän iäkkäämpien eli 70-vuotiaiden ja sitä vanhempien äänestäjien joukossa kuin nuoremmissa ikäluokissa. Tulos ei siinä mielessä ole yllättävä, että puolueuskollisuus on vakaampaa iäkkäämpien joukossa. Nuoremmissa ikäluokissa yleisempää taktista äänestämistä voi joltakin osin selittää aktiivisempi läsnäolo sosiaalisessa mediassa, missä nopeatempoisuus suosii kärjistäviä asetelmia ja vastakkainasettelua.

”Äänestin sitä puoluetta, jonka ehdotukset vastasivat parhaiten omia näkemyksiäni”,
osuus ikäryhmän mukaan, %

⁶ SDP:n kampanja-avauksesta, Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/politiikka/art-2000009372908.html>

⁷ Esimerkiksi <https://www.is.fi/politiikka/art-2000009465433.html>

⁸ Mitä puolueita halutaan hallitukseen ja mihin rooliin, ks. esim. EVA <https://www.eva.fi/blog/2023/03/07/suomalaiset-valitsevat-eduskuntavaaleissa-kahden-vaihtoehdon-valilta/>

Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseen vastanneet edustavat maamme 18 vuotta täyttäneitä väestöä (pl. Ahvenanmaan maakunnassa asuvat). Aineisto kerättiin 6.- 12.4.2023. Aineisto sisältää 2.518 henkilön vastaukset.

Haastattelut kerättiin Gallup Forumissa. Kyseessä on Kantar Publicin käyttämä vastaajapaneeli, jossa tiedonsiirrossa hyödynnetään internetiä. Tulosten tilastollinen virhemarginaali on noin $\pm 2,0$ prosenttiyksikköä.